

Носій українського духу

Суспільний розвиток української нації, починаючи з останньої третини ХІХ ст., неможливо уявити без активної участі в ньому «Просвіти» – національного культурно-освітнього товариства, що постало у Львові в грудні 1868 р. Суть програми його діяльності висловлена на першому загальному зібранні «Просвіти» в таких словах: «Кожний народ, що хоче добитися самостійності, мусить передусім дбати про те, щоби нижчі верстви суспільності, народні маси піднеслися до тої степені просвіти, щоб ця народна маса почула себе членом народного організму, відчула своє... національне достоїнство й узнала потребу існування нації як окремої народної індивідуальності, бо ніхто інший, а маса народу є підставою усього».

В умовах перерваності – до 1991 р. – української державної традиції (за винятком короткого періоду національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.) діяльність «Просвіти» стала справжнім феноменом, що слугував культурному, національно-політичному та економічному розвитку українства. Розпочавшись у Галичині, робота Товариства викликала широке зацікавлення і в Наддніпрянській Україні, де осередки «Просвіти» з'явилися лише після 1905 р. У 1917–1922 рр. просвітянські організації стали центрами національного життя в Центральній та Східній Україні.

Ліквідоване в Наддніпрянській Україні більшовицьким режимом із початку 1920-х років товариство «Просвіта» продовжило діяльність на таких етнічних українських землях, як Південне Підляшшя, Холмщина, Західна Волинь, Східна Галичина, Закарпаття, Буковина, у середовищі української діаспори.

У 1939–1940 рр. після приходу на західноукраїнські землі більшовицької влади робота «Просвіти» припинилася. Значну кількість її майна, архів цінних документів і рукописів, книжкових фондів знищено. Не дозволили відновити роботу «Просвіти» й нацистські окупанти. Відтоді Товариство існувало лише за межами України, де українські емігранти відсвяткували його 100-річний ювілей.

В Україні «Просвіта» відновило роботу у вересні 1990 р. під назвою «Товариство української мови імені Тараса Шевченка “Просвіта”». У жовтні 1991 р. Товариство реорганізовано у «Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка».

У розв'язанні багатьох актуальних і злободенних проблем розбудови незалежної України активну участь брала Волинська крайова організація «Просвіти». Із часу заснування в 1918 р. вона відстоювала рідну мову, національну культуру, традиції, пропагувала національну ідею. Волинська «Просвіта» об'єднувала й об'єднує сьогодні навколо себе наукову еліту краю, творчу інтелігенцію, патріотів України. Дієву участь у її роботі нині беруть працівники Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. У різні періоди існування «Волинської крайової організації “Просвіта”» її очолювали професори В. Баран та М. Кучерепа. Сьогодні керівництво Волинською «Просвітою» здійснює доктор історичних наук, професор Л. Стрільчук.

Нинішній актив організації – рада правління – більш ніж наполовину складається з працівників та випускників Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Почесним просвітянином Волинської крайової організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка є ректор університету професор І. Коцан.

За останні роки крайова організація Товариства провела низку важливих суспільно-культурних заходів: конкурс читців творів про рідну мову серед учнівської й студентської молоді, читання лекцій про історію заснування «Просвіти» на Волині, вихід в ефір із січня 2016 р. раз на місяць телепередачі «Голос “Просвіти”» на телеканалі «Нова Волинь», організація в луцькому будинку Косачів мистецького вечора «Рідний край у тебе в серці» з нагоди 145-ї річниці від дня народження Лесі Українки, ушанування пам'яті Великого Кобзаря під час Шевченківських днів, участь представників ради правління Волинської крайової організації «Просвіта» у Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інноваційне освітнє середовище: від проектування до трансформування педагогічної практики» (квітень 2016 р.) й ін., організація Всеукраїнської науково-практичної конференції «“Просвіта” та розвиток громадсько-культурного життя в Україні: історія та сучасність». Видання збірника її матеріалів – ще один вияв активної діяльності Волинської «Просвіти» як дієвого осередку Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Професор Світлана Гаврилюк,
головний редактор часопису
«Науковий вісник Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки.
Історичні науки»